

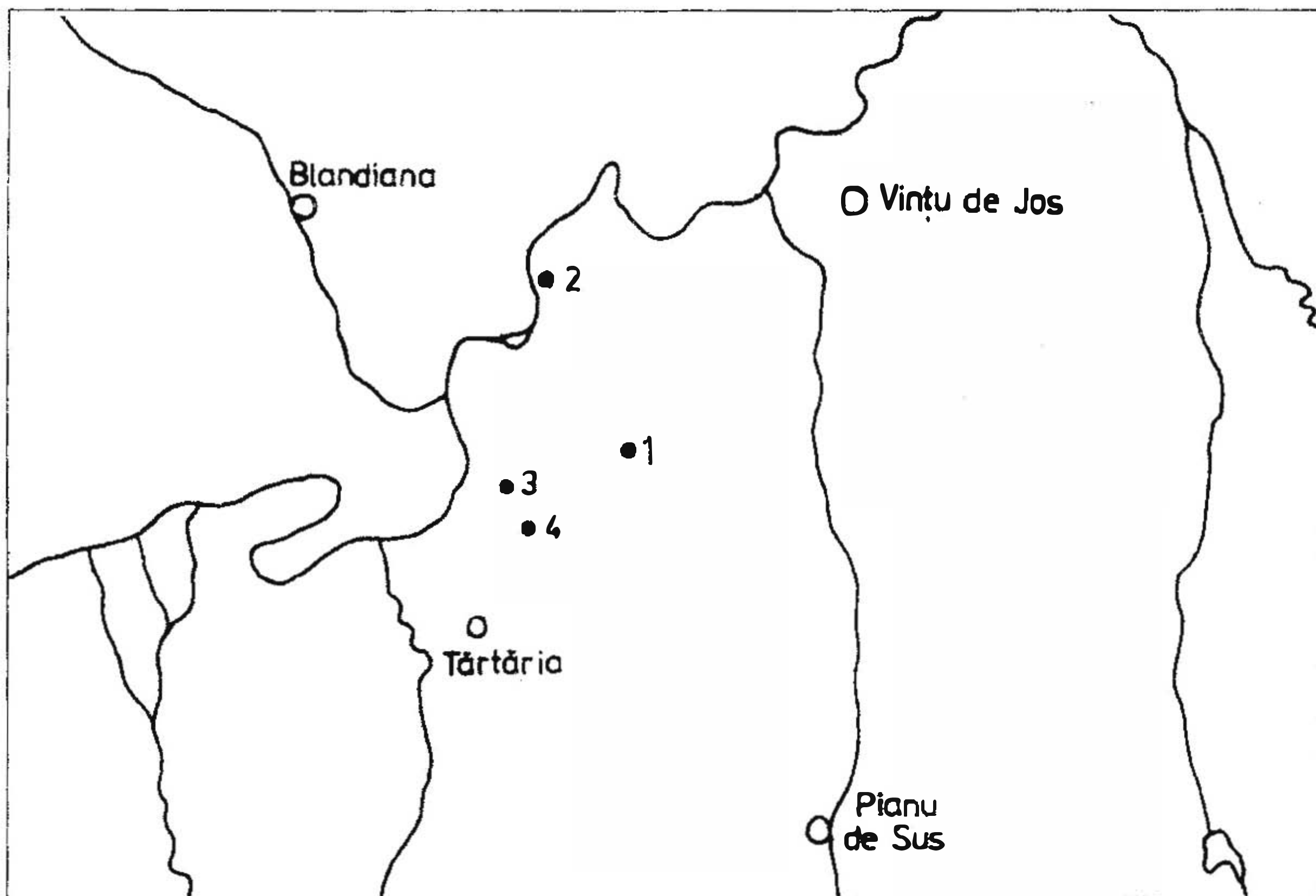
CERCETĂRI ARHEOLOGICE DE SUPRAFAȚĂ ÎN SECTORUL VINȚU DE JOS - TĂRTĂRIA (JUD. ALBA)

În primăvara anului 2000, un grup de studenți ai Facultății de Istorie și Filologie de la Universitatea "1 Decembrie 1918", au efectuat unele cercetări arheologice de suprafață pe valea Mureșului în aval de Alba Iulia. Periegezele au avut ca scop verificarea punctelor de interes arheologic semnalate deja în literatura de specialitate și, eventual, descoperirea unor așezări inedite¹. Datorită unor condiții obiective, lunca Mureșului fiind la acel moment inundată, cercetările s-au redus la terasele din partea stângă a râului, unde au apărut materiale care merită, credem noi, a fi prezentate.

1. Pianu de Sus - "Chișchieș".

Între localitățile Vințu de Jos și Tărtăria, pe terasa situată imediat în spatele gării Blandiana, loc ce aparține actualmente de satul Pianu de Sus, au fost descoperite pe o lungime de aproximativ 500 m de la marginea de N-E a terasei, împrăștiate în arătură, materiale arheologice aparținând mai multor epoci istorice: epocii bronzului, primei vârste a fierului și perioadei romane. Observațiile au fost în mare măsură îngreunate de faptul că o bună parte din suprafața așezării era încă nearată.

În apropiere de așezare, în punctul numit "Cônul Chișchieșului", undeva sub marginea terasei, lângă un izvor, s-a descoperit în anul 1962, cu ocazia săpării conductei de gaz metan, un depozit de obiecte de bronz și fier, datat în Ha C, a cărei îngropare era pusă în legătură cu invazia scitică (POPA-BERCIU 1965).

Pl. I- Harta cu amplasarea descoperirilor (punctele de pe hartă corespund celor din text).

Materialele arheologice recoltate în primăvara acestui an din punctul "Chișchieș" sunt foarte fragmentate și destul de sărăcicioase, fapt ce denotă o slabă locuire a terasei. Dintre acestea, cele mai

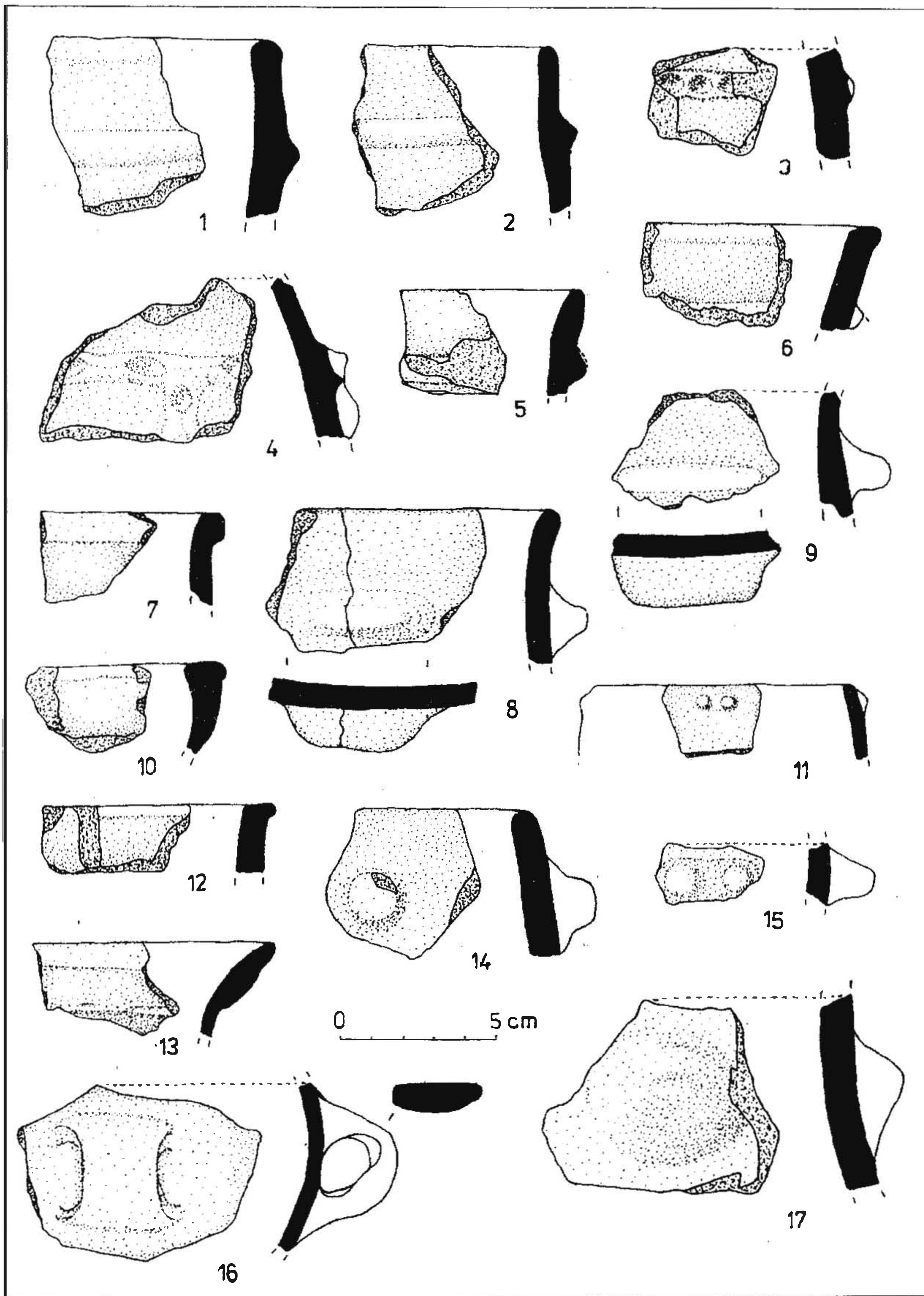
¹ La cercetările din primăvara anului 2000, conduse de prep. univ. Cristian I. Popa, a mai participat, pe lângă semnatarul acestui articol, și studentul Cristinel Plantos, de la Universitatea "1 Decembrie 1918" Alba Iulia, care valorifică materialul la Tăne într-un studiu separat cuprins în cadrul acestui volum.

numeroase sunt cele aparținând bronzului timpuriu, reprezentate aproape în exclusivitate de fragmente ceramice. Din punct de vedere al aspectului general al pastei și al modului de ardere, ceramica descoperită la “Chișchieș” aparținând bronzului timpuriu, se împarte în două categorii: a) *ceramica grosieră*, lucrată destul de neglijent, având ca degresant nisip cu bobul mare, pietricele sau chiar cioburi pisate (pl. II/16), de culori ce variază de la cenușiu (pl. II/6, 12) la cărămiziu (pl. II/4, 8) și cărămiziu-gălbui (pl. II/9, 14, 17), dar având întotdeauna miezul și interiorul cenușiu sau negru. b) *ceramica fină*, lucrată îngrijit, având ca degresant nisip, uneori pietricele mărunte, de culori variate, de la cărămiziu-gălbui (pl. II/1, 7, 13, 14; pl. III/1, 2) la cărămiziu (pl. II/2, 3, 5) și maroniu (pl. II/11, 15), la majoritatea miezul și interiorul fiind de culoare cenușie. Un fragment (pl. II/14) prezintă pe interior urme de lustruire.

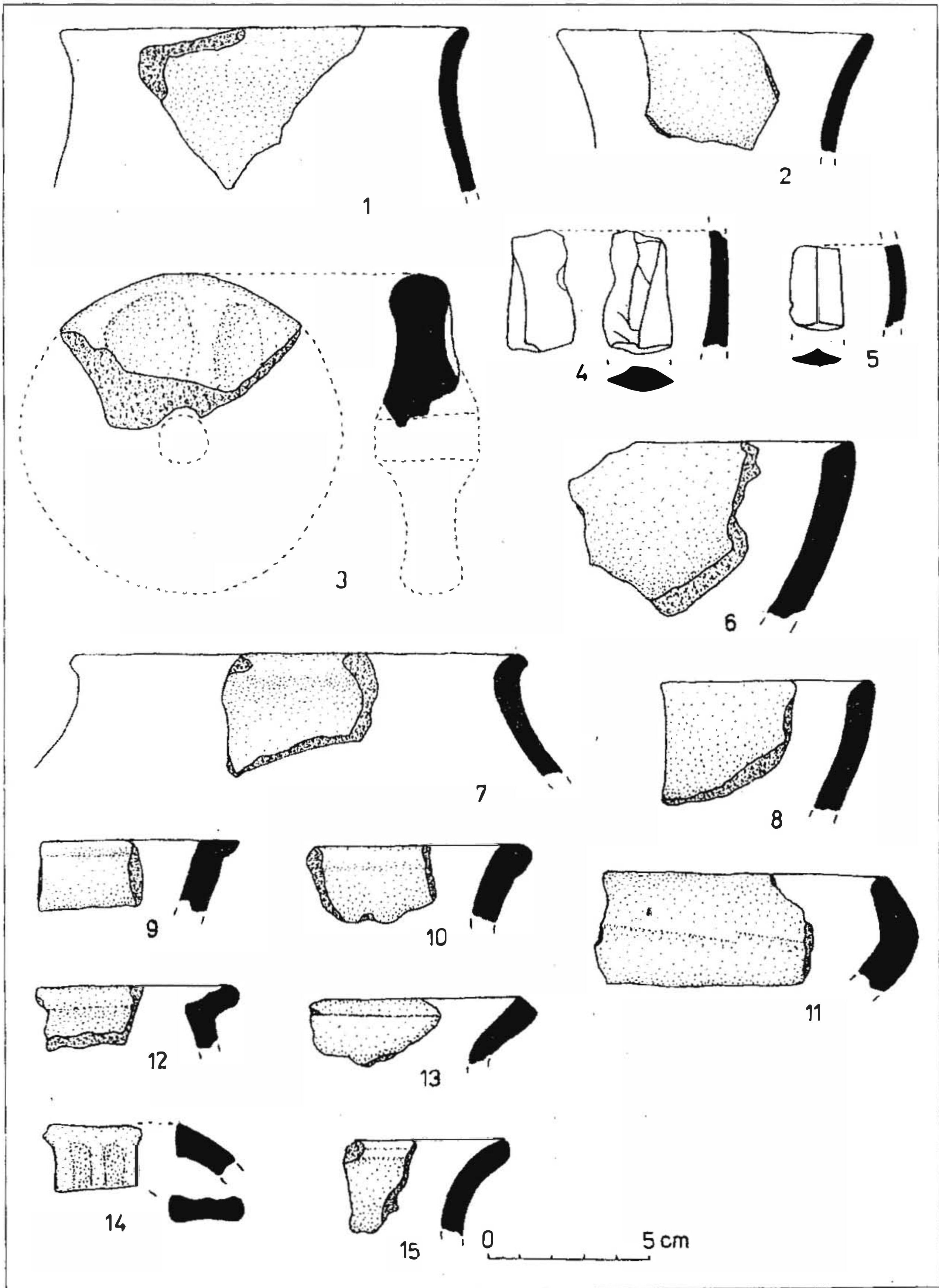
Datorită caracterului cercetării și stării fragmentare a materialului, este aproape imposibil să precizăm cu siguranță căror tipuri de vase aparțin materialele descoperite la “Chișchieș”. Cu rezervele de rigoare, s-ar putea distinge vase-sac (pl. II/1, 2), vase de uz comun (pl. II/8), amfore (câni?) (Pl. III/18), străchini sau castroane cu buza lătită în interior și exterior (pl. II/10). Decorul, destul de sărac, exclusiv în relief, este reprezentat de brâuri orizontale simple, aplicate sub buza vaselor (pl. II/1, 2, 5, 6), brâuri alveolate orizontale sau verticale (pl. II/3, 4), proeminențe alungite simple, cu rol de apucători, aplicate uneori sub buza vaselor (pl. II/8, 9), manșete (pl. II/13), butoni cilindrici cu partea superioară dreaptă (pl. II/14), proeminențe mari, rotunjite (pl. II/17), sau mai mici, conice, amplasate perechi, de asemenea sub buza (pl. II/11, 15). S-a descoperit o singură toartă, în bandă lată, cu secțiunea aproximativ rectangulară (pl. II/16), aparținând probabil unei străchini. Alături de fragmente de vase, tot bronzului timpuriu pare să-i aparțină și un fragment de roțiță de car miniatural, lucrat dintr-o pastă fină, bine ars, de culoare cărămizie, ce prezintă pe una din fețe, o nervură transversală în relief (pl. III/3).

Pe baza analogiilor din alte așezări aparținând bronzului timpuriu din zonă, materialul de la Pianu de Sus-“Chișchieș” poate fi atribuit grupului cultural Șoimuș. Prezența asocierii de brâuri alveolate orizontale și verticale piederă fundamental în acest sens. Brâurile simple aplicate pe vase-sac își găsesc analogii în apropiere în așezările de la Șoimuș-“Cuculeu” (ANDRIȚOIU 1989, fig. IV/1, 4, 12; ANDRIȚOIU 1992, pl. VI/1, 4, 12), Zlatna-“Măgura Dudașului” (CIUGUDEAN 1996a, fig. 69/2), proeminențele simple alungite apar la Pianu de Jos-“Cleje” (CIUGUDEAN, FLOREA 1995, fig. 2/10; CIUGUDEAN 1996a, fig. 78/10), Vințu de Jos-“Viile Lăncrăjenilor” (CIUGUDEAN 1996a, fig. 76/14), Almaș-“Săliște” (ANDRIȚOIU 1989, fig. IV/14; ANDRIȚOIU 1992, pl. 6/14), Zlatna-“Măgura Dudașului” (CIUGUDEAN 1996a, fig. 63/3) iar proeminențele duble la Vințu de Jos-“Viile Lăncrăjenilor” (CIUGUDEAN 1996a, fig. 76/11), Zlatna-“Măgura Dudașului” (CIUGUDEAN 1996a fig. 62/3; 63/1, 2), Poiana Ampoiului-“Piatra Corbului” (CIUGUDEAN 1996a, fig. 58/5). Pentru strachina cu marginea îngroșată în interior și exterior, avem analogii la Țebea-“Ruști” (ANDRIȚOIU 1989, fig. VI/5, 6; ANDRIȚOIU 1992, pl. 8/5, 6) și Șoimuș-“Cuculeu” (ANDRIȚOIU 1989, fig. VII/1; ANDRIȚOIU 1992, pl. 9/1). Butonii cilindrici cu partea superioară dreaptă sunt rari în mediul Șoimuș, fiind considerați a avea analogii în cultura Schneckenberg (ANDRIȚOIU 1979, pl. 2/11, 12; ANDRIȚOIU 1989, 44, nota 28; ANDRIȚOIU 1992, 101, nota 147). Fragmentul de roțiță de car miniaturală constituie și el o apariție destul de rară în bronzul timpuriu din S-V Transilvaniei. Sunt cunoscute 2 exemplare din nivelul Șoimuș de la Țebea-“Ruști” (ANDRIȚOIU 1989, fig. VIII/21, 30; ANDRIȚOIU 1992, pl. 10/21, 30) și unul din nivelul superior de la Poiana Ampoiului-“Piatra Corbului” (CIUGUDEAN 1996a, fig. 59/3). Nervura transversală, bine marcată, a piesei de la Pianu de Sus-“Chișchieș”, ca și în cazul celor de la Țebea, poate să reprezinte sistemul de consolidare al roților reale (CIUGUDEAN 1996a, 135).

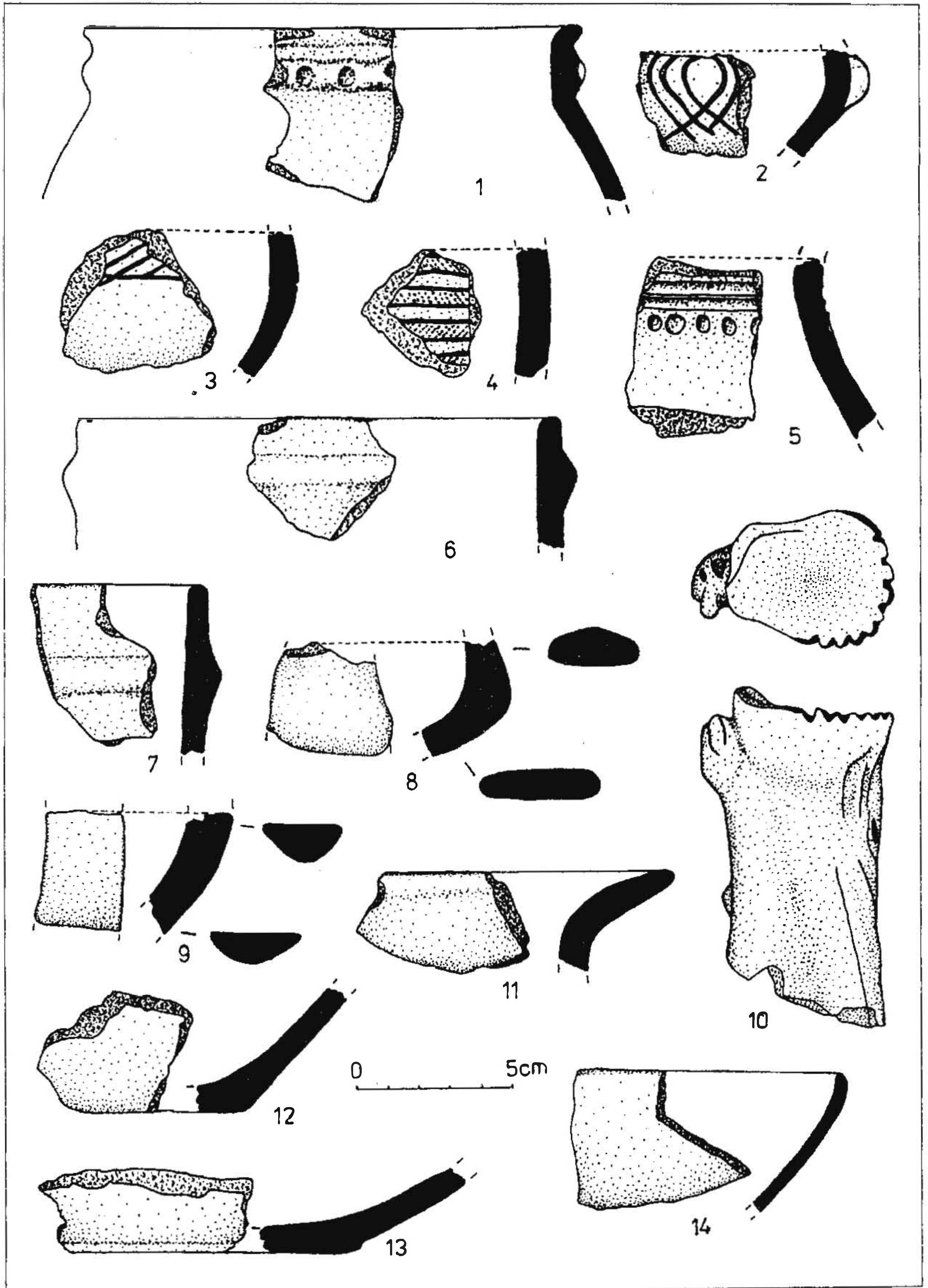
Materialele arheologice aparținând bronzului timpuriu din așezarea de la Pianu de Sus-“Chișchieș” completează repertoriul descoperirilor Șoimuș de pe valea Mureșului. Definită relativ recent (ANDRIȚOIU 1989) și încadrată în faza clasică a bronzului timpuriu din S-V Transilvaniei, respectiv în BT II (CIUGUDEAN 1996a, 292), această manifestare culturală, în lipsa unor săpături sistematice de amploare, nu oferă, deocamdată, elementele care să permită o periodizare internă clară. Unele caracteristici care ar părea să apropie materialele arheologice din câteva așezări Șoimuș, fie de grupul cultural Livezile, fie de o fază finală a bronzului timpuriu, nu au apărut, până acum, în așezarea de la Pianu de Sus-“Chișchieș”.

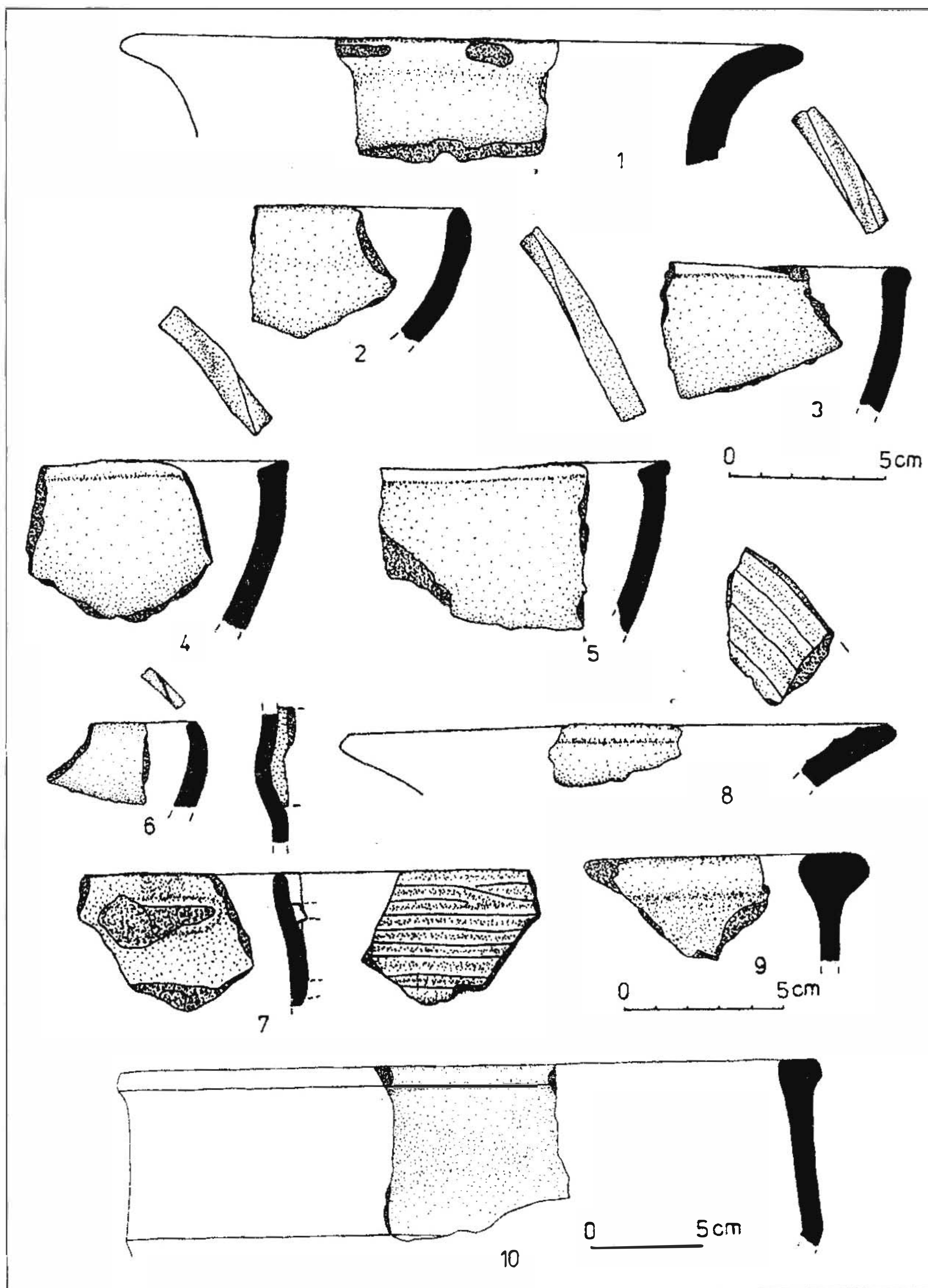
Pl. II - Pianu de Jos-"Chișchieș". Ceramică aparținând bronzului timpuriu (1-17).

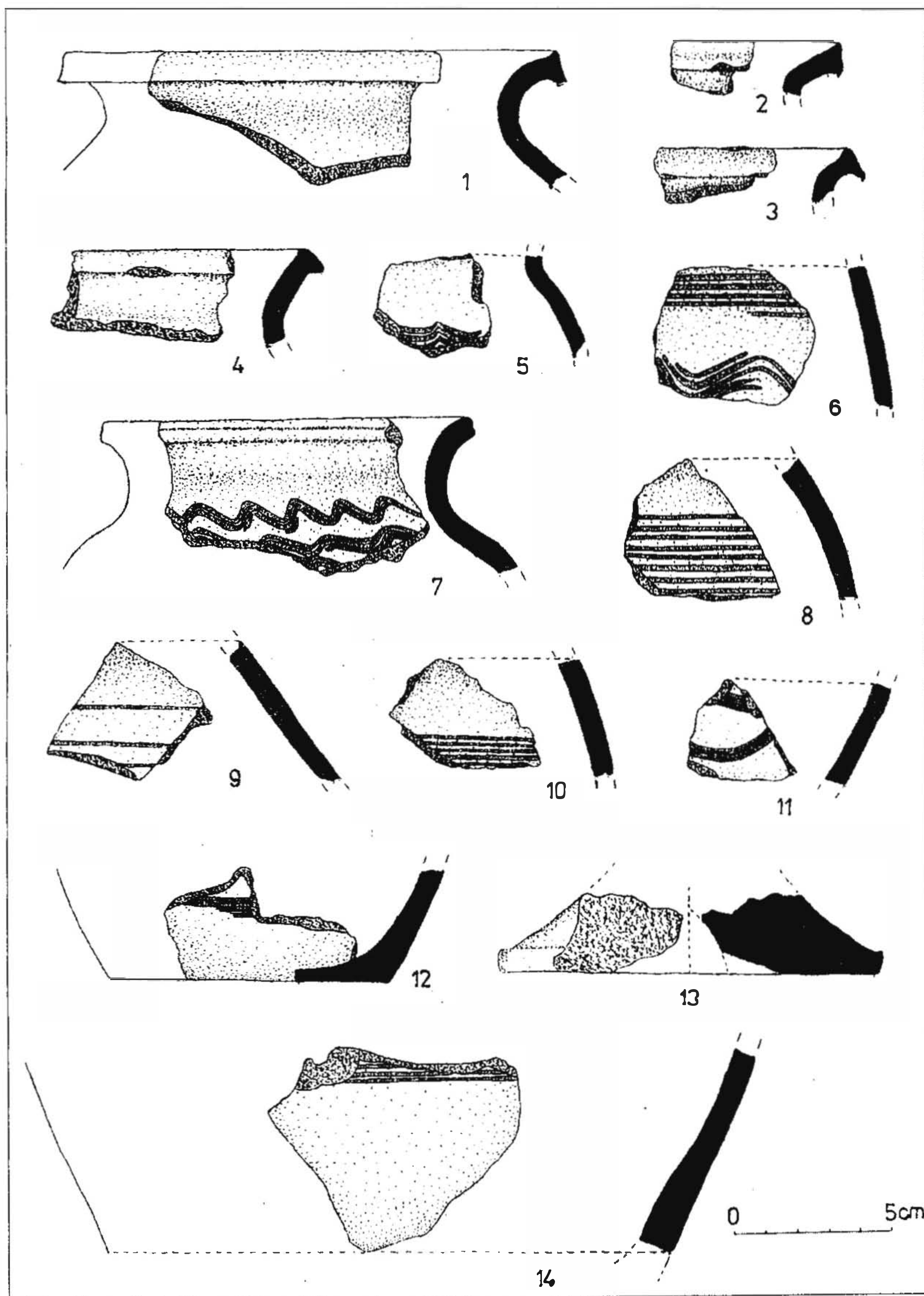
Pl. III- Pianu de Jos-"Chișchieș". Ceramică aparținând epocii bronzului (1, 6-10, 18), epocii hallstattiene (11) și epocii romane (12-15), materiale litice (21, 22) și roțiță de lut ars din bronzul timpuriu (3).

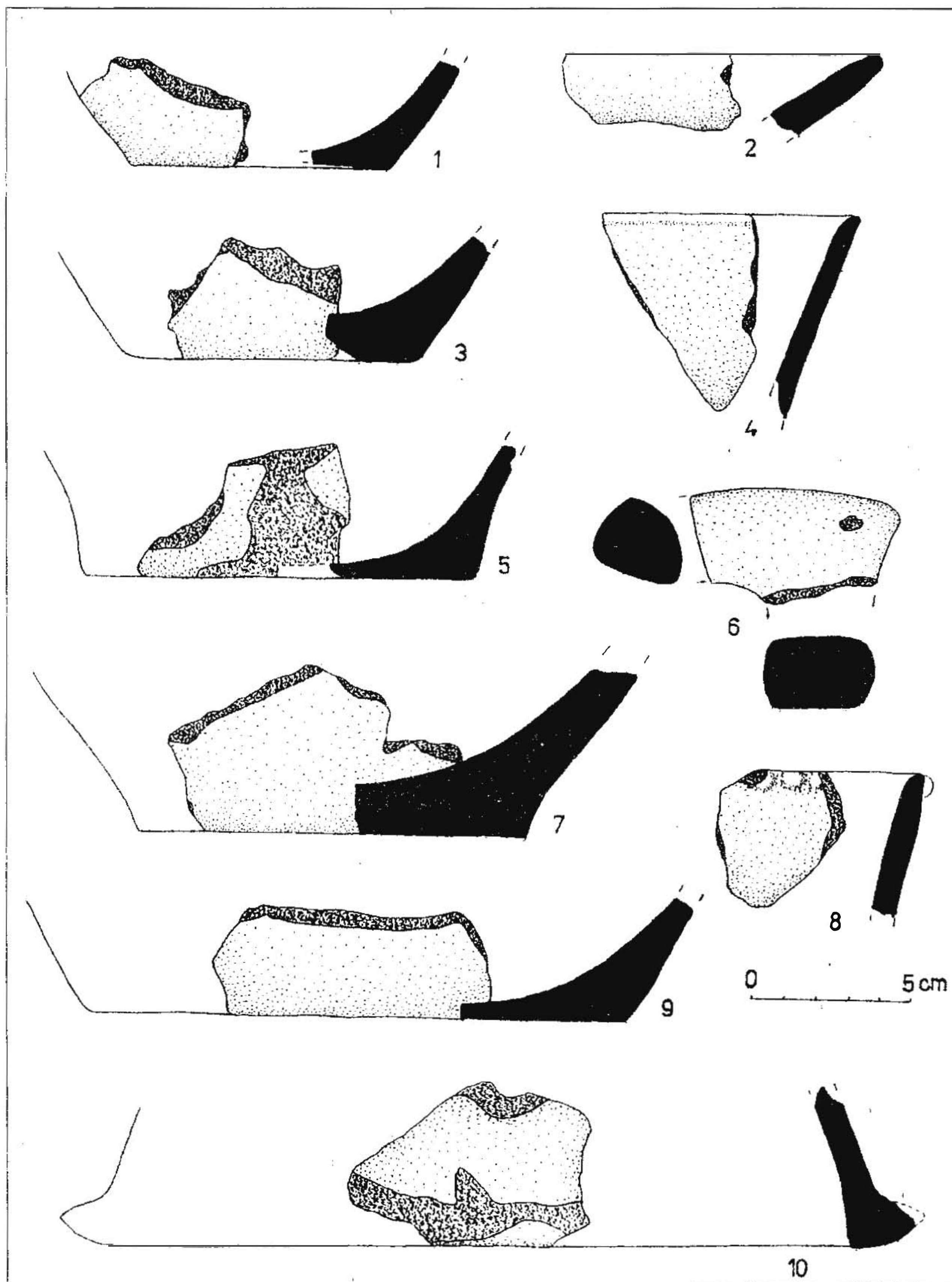
Pl. IV - Vințu de Jos-"Lunca Fermei". Ceramică aparținând epocii bronzului (1-9), epocii hallstattiene (11-14), omoplat crestată din os (10).

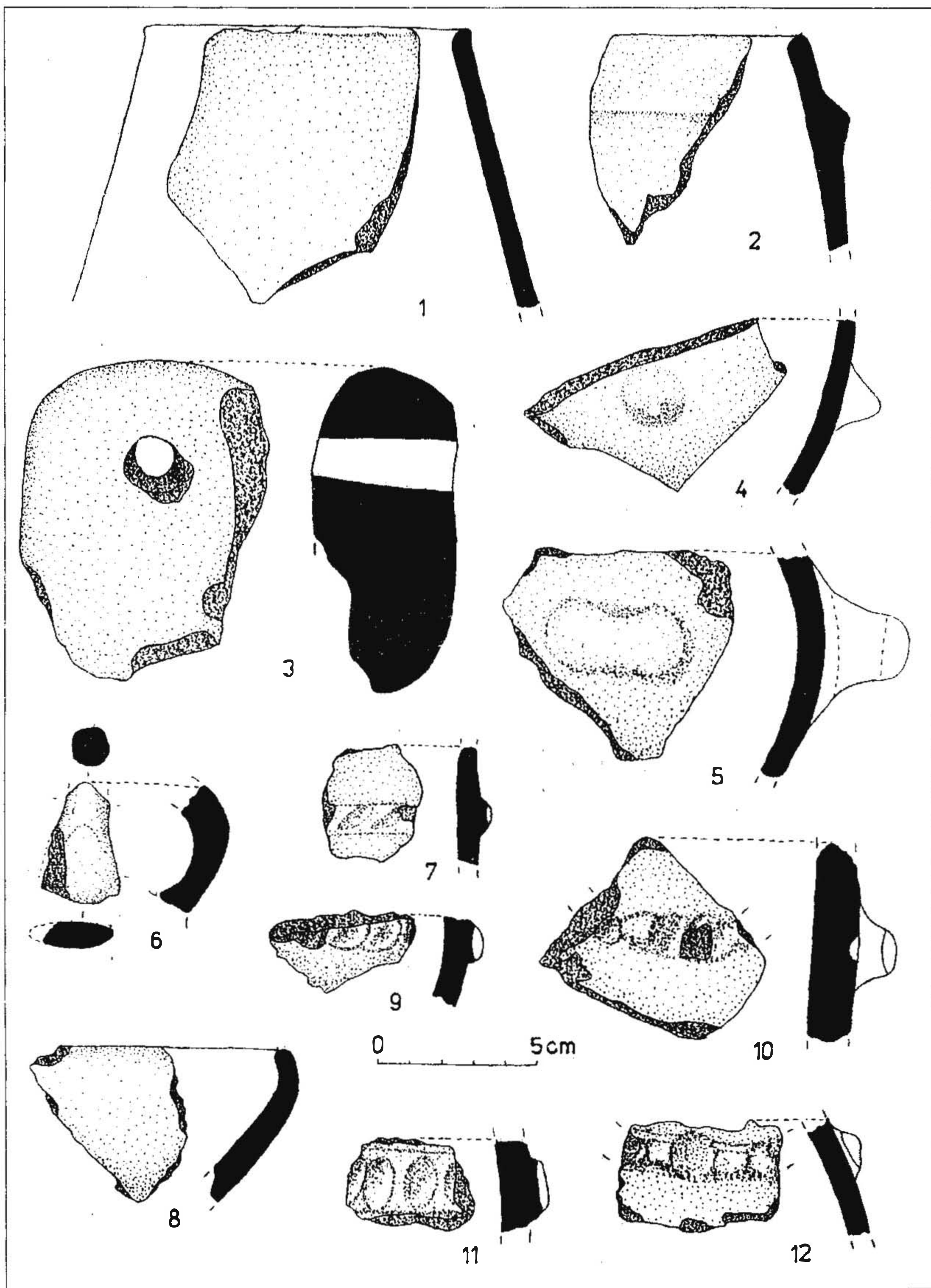
Pl. V - Vințu de Jos-"Lunca Fermei". Ceramică hallstattiană (1-8), medieval timpuriu (9-10).

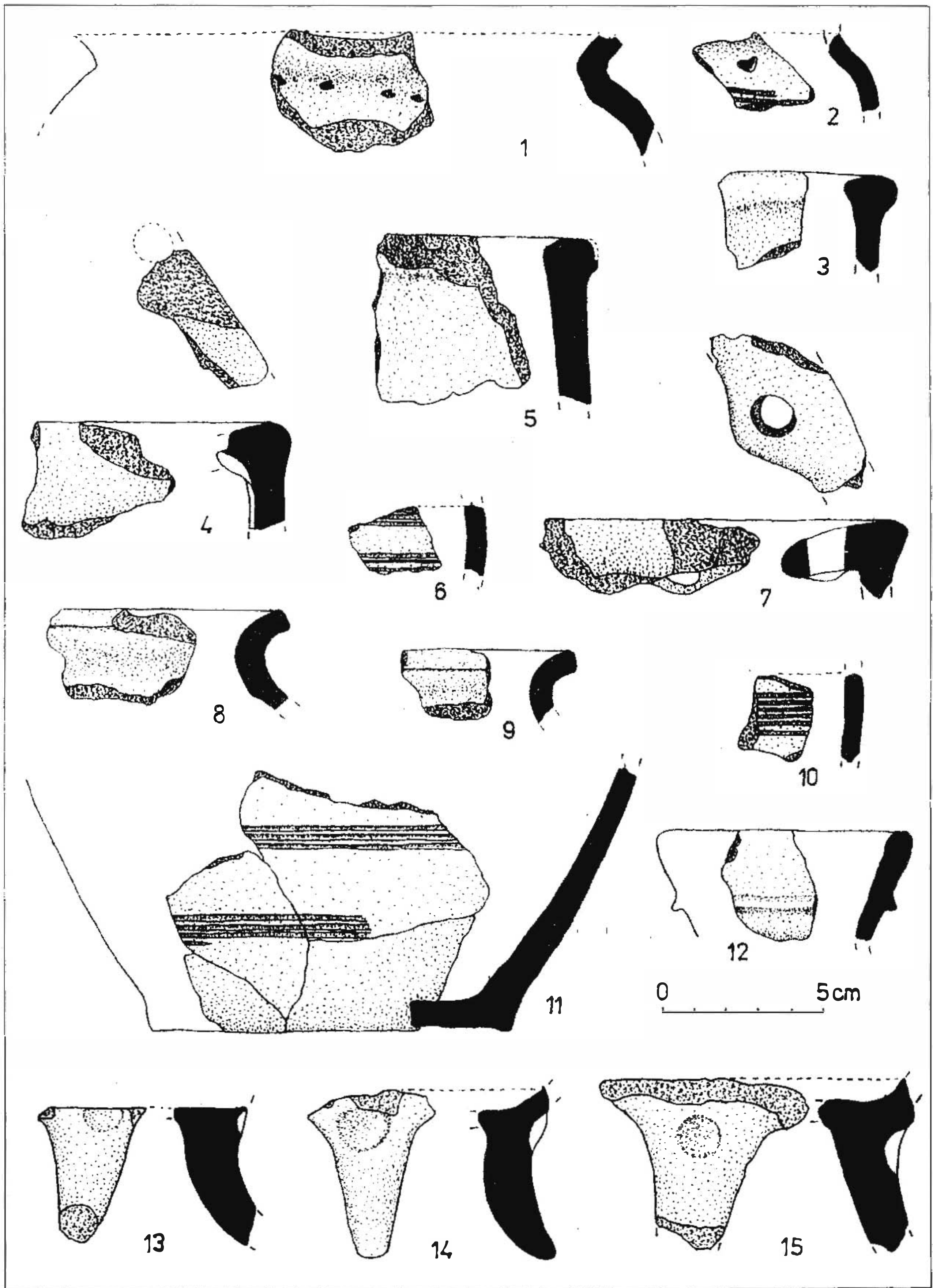
Pl. VI - Vințu de Jos-"Lunca Fermei". Ceramică medieval timpurie (1-14).

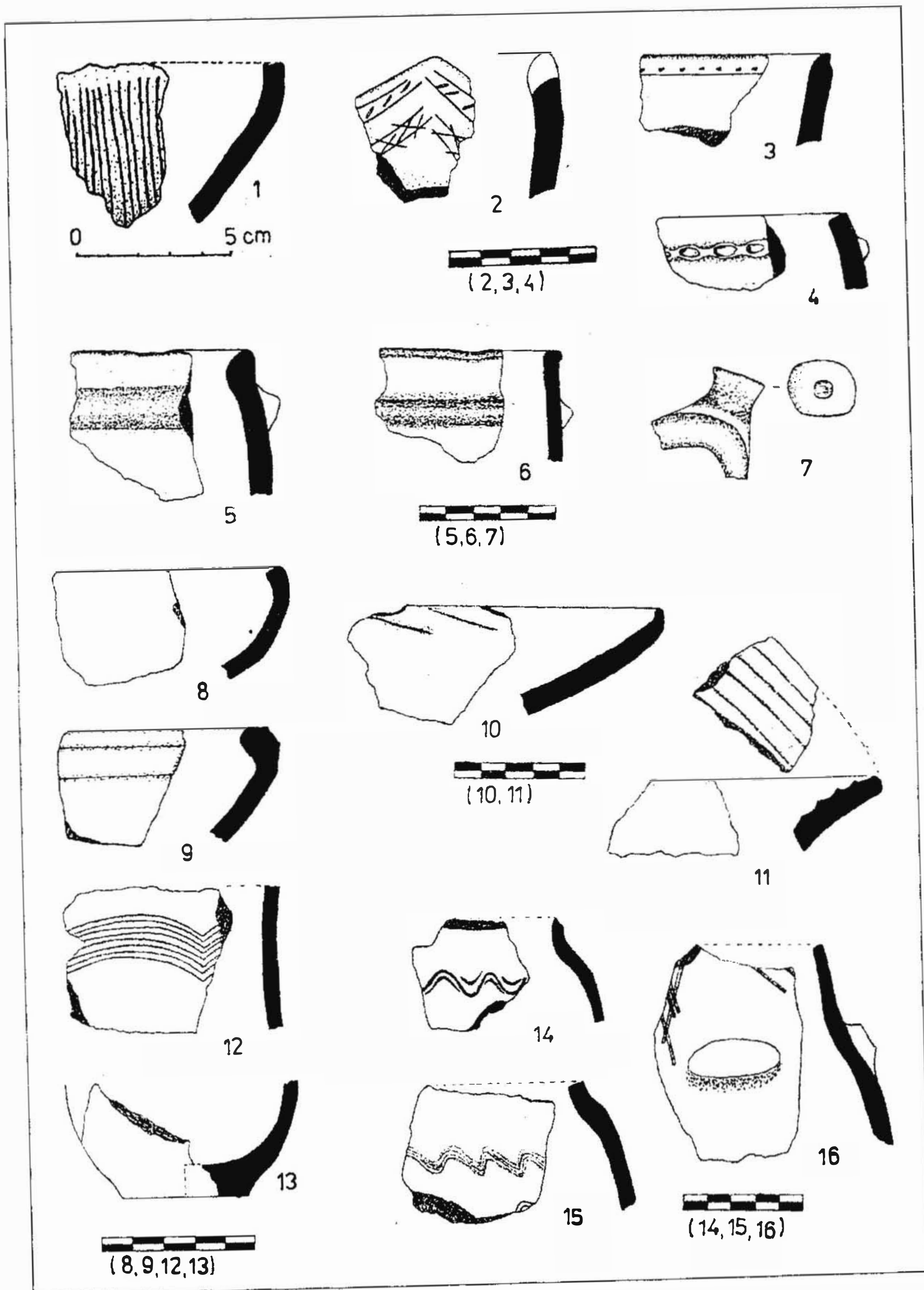
Pl. VII - Tărtăria-"Pietroșița". Ceramică neo-eneolitică (1-10).

Pl. VIII - Tărtăria-"Pietroșița". Ceramică neo-eneolitică (1-5), hallstattiană (8), dacică (7,9-12)

Pl. IX - Tărtăria-"Pietroșița". Ceramică medieval timpurie (1-12), Tărtăria-"Între Drumuri". Ceramică medievală târzie (13-15).

Pl. X - Vințu de Jos-"Lunca Fermei". Ceramică de epoca bronzului (1-7), hallstattină (8-13), medieval timpurie (14-16), apud N.M. SIMINA 1996.

Alături de materiale tipice bronzului timpuriu, au apărut în primăvara aceasta și unele fragmente ceramice care, prin factură și formă, par a aparține tot epocii bronzului, însă unui orizont cronologic mai târziu (pl. III/6, 7, 8, 9, 10). Lucrate dintr-o pastă grosieră (pl. III/9, 10) sau semifină (pl. III/6, 7, 8) și având culori ce variază de la cărămiziu (pl. III/6) la cenușiu (pl. III/8, 9, 10) și negru, cu urme de lustruire (pl. III/7), materialele pledează pentru o încadrare în bronzul mijlociu. Lipsa însă a unor elemente de decor tipice culturii Wietenberg fac, deocamdată, imposibilă plasarea lor în cadrul descoperirilor aparținând acestei manifestări culturale. Prezența lor face destul de greu de atribuit și materialul litic descoperit aici (pl. III/21, 22).

Perioadei hallstattiene îi aparține un fragment de strachină invazată de culoare neagră (pl. III/11), lucrată dintr-o pastă cu nisip și pietricele în compoziție, lustruită pe interior și prezentând în exterior două caneluri oblice. Fiind o apariție singulară și destul de atipică, fragmentul ceramic nu permite, deocamdată, o datare mai precisă care să îl pună într-o eventuală legătură cu depozitul de bronzuri din apropiere.

Materialele arheologice aparținând epocii romane, foarte sărăcicioase, au apărut mai ales înspre marginea de N a terasei și constau în exclusivitate din fragmente ceramice lucrate la roată, bine arse, fără decor, cărămizii (pl. III/13, 14, 15) sau cenușii (pl. III/12) tipice pentru ceramica provincială de uz comun.

2. Vințu de Jos-”Lunca Fermei”.

Situată pe malul stâng al Mureșului, în zona de luncă, aproape de limita teritorială dintre comunele Vințu de Jos și Blandiana, în spatele depozitului militar, așezarea de la ”Lunca Fermei” a fost cercetată în 1974 de V. Moga, care execută aici 4 secțiuni ce au dus la identificarea unei așezări rurale de epocă romană (MOGA 1976). Periegezele efectuate ulterior de N. M. Simina² (SIMINA 1996) în acest punct au dus la descoperirea, pe lângă urmele de locuire dacice, romane și medievale timpurii, și a unor materiale arheologice aparținând epocii bronzului și primei vârste a fierului. Cercetările de suprafață din primăvara anului 2000, îngreunate de faptul că o bună parte a așezării era sub apă, au confirmat locuirea preistorică și au oferit unele elemente pentru o încadrare cultural-cronologică a acesteia.

Materialele aparținând epocii bronzului constau aproape în exclusivitate din fragmente ceramice. Bronzul timpuriu este reprezentat de două fragmente ceramice, unul prezentând ca ornament un brâu alveolat dispus imediat sub buză (pl. IV/1) și un altul incizii în tehnica *Besenstrich* (pl. X/1). Acest tip de decor apare în bronzul timpuriu final (BT III) (CIUGUDEAN 1996a), fiind prezent în așezările aparținând grupului cultural Iernut. Alături de materialele de bronz timpuriu, apar și o serie de fragmente ceramice lucrate dintr-o pastă grosieră (pl. IV/4), semifină (pl. IV/2, 5) sau fină lustruită (pl. IV/3), de culori ce variază de la negru (pl. IV/4), la cenușiu (pl. IV/3, 5) și cărămiziu (pl. IV/2), decorate cu ornamente specifice culturii Wietenberg: împunsături simultane (*Zahnstempelung*) în benzi incizate (pl. IV/4), proeminente înconjurate de caneluri înguste (pl. IV/2), benzi incizate (pl. IV/3; X/2), caneluri orizontale asociate cu alveolări (pl. IV/5), impresiuni triunghiulare (”dinți de lup”), dispuse pe buză (pl. X/3), sau brâuri simple alveolate (pl. X/4). Bronzului târziu, respectiv culturii Noua îi aparțin fragmente de vase-sac (pl. IV/6, 7; pl. X/5, 6), de culoare cărămizie, lucrate dintr-o pastă bine frământată, degresată cu nisip și pietricele, având ca ornament brâuri în relief cu secțiune triunghiulară, și trei torți fragmentare, dintre care una este prevăzută cu buton conic plasat în partea superioară a torții (pl. X/7). Pe lângă ceramică s-a mai descoperit și un omoplat crestă ce aparține aceleiași manifestări culturale.

Ornamentele prezente pe ceramica Wietenberg de la Vințu de Jos-”Lunca Fermei” par a plasa locuirea de aici în faza târzie a acestei culturi, respectiv Wietenberg IV (ANDRIȚOIU 1986-1987, 50; ANDRIȚOIU 1992; CIUGUDEAN 1997, 80), așa-zisului orizont de mixtură Bădeni III-Deva (ROTEA 1994), sau recent denumitei faze Wietenberg D (BOROFFKA 1994, 258). Împunsăturile simultane sunt specifice fazei Wietenberg III, dar continuă și în etapa finală. Proeminente înconjurate de caneluri înguste apar la Nicula-”Podul Mic” (BOROFFKA 1994, pl. 99/2, 3), Deuș-”Lunga” (ROTEA 1994, pl. III/I) iar caneluri orizontale asociate cu alveole apar la Alba Iulia-”Ijac” (CIUGUDEAN 1997, fig. 15/7). Materialele arheologice aparținând culturii Noua, în special vasele

² Ilustrația materialelor recoltate de N. M. Simina din punctul ”Lunca Fermei” (pl. X), parte a subiectului tezei de licență, ne-a fost pusă cu amabilitate la dispoziție, pentru care îi mulțumim și pe această cale.

sac decorate cu brâuri simple, își găsesc analogii în majoritatea așezărilor acestei culturi, cele mai apropiate fiind cele de la Sebeș-”Podul Pripocului” (ANDRIȚOIU 1986, fig.2/1, 3, 10; FLORESCU 1991, fig.13/4, 8). Omoplatul crestă din așezarea de la Vințu de Jos-”Lunca Fermei”, alături de piesele similare de la Sebeș-”Podul Pripocului” (ANDRIȚOIU 1986, fig. 5/3-4, 8-12), reprezintă cel mai vestic punct cu descoperiri de acest tip, din aria culturii Noua.

Primei epoci a fierului îi sunt atribuite mai multe fragmente ceramice. Din punct de vedere tehnologic și al aspectului general, am optat pentru împărțirea lor în două categorii: *a) ceramică de uz comun* și *b) ceramică fină*. Prima categorie este lucrată dintr-o pastă neomogenă degresată cu nisip și pietricele de mari dimensiuni, variind sub aspect cromatic de la cenușiu (pl. IV/13) la negru (pl. IV/11; V/2) și cărămiziu-gălbui (pl. V/1, 3, 4, 5, 6), unele fragmente prezentând urme slabe de lustruire (pl. V/1,5; IV/11). Ceramica fină este confecționată dintr-o pastă bine frământată, având ca degresant nisip cu granulație mică, ce dă pastei o mai mare omogenitate și o rezistență mecanică crescută. Ceramica de acest tip este bine arsă, cu pereții puternic lustruiți și culori ce variază de la negru (pl. V/7) la cenușiu-gălbui (pl. IV/14) și cărămiziu (pl. V/8). Ca forme ceramice se pot distinge cești cu corpul oval, gura având un intrând accentuat în zona torții, ceea ce-i conferă forma specifică de rinichi (pl. V/7), străchini cu pereții subțiri și forma unei calote (pl. IV/14) sau străchini cu buza puternic evazată decorată pe interior cu caneluri concentrice (pl. V/ 8; X /11), toate aceste forme având analogii în așezarea de la Teleac (VASILIEV et al. 1991, fig. 39/7; 34/8; 36/5). Dintre formele ceramicii de uz comun amintim aici vasele bitronconice cu buza puternic evazată (pl. IV/ 11; V/1) atestate în așezările de la Teleac (VASILIEV et al. 1991, fig. 29/1) și de la Șona (VASILIEV 1995, fig.7/6), străchini calotiforme cu buza trasă spre interior, majoritatea acestora cu caneluri oblice mai scurte pe buză (pl.V/ 3-6) cu aceleași analogii apropiate la Teleac (VASILIEV et al. 1991, fig. 34/13,15; 35/7,9) și în așezarea fortificată de la Ciceu Corabia (VASILIEV 1995, fig. 14/1) sau cu caneluri mai lungi (pl. V/8).

Analizând tipologia formelor și a ornamenticii, constatăm că materialele descoperite își găsesc bune analogii în majoritatea așezărilor hallstattiene intracarpatică (VASILIEV et al. 1991, 84- 86). Pe baza acestei analize, putem încadra locuirea hallstattiană de la Vințu de Jos-”Lunca Fermei” într-un orizont sincron cu nivelurile II și III de la Teleac datate în cronologia relativă Ha. B3 - Ha. C (VASILIEV et al. 1991, 128). Pentru o astfel de datare pledează și un fragment de străchină (pl. X/9) tronconică cu buza invazată, canelată și fațetată, ce își găsește analogii în mediul Gornea-Kalakača (GUMĂ 1993, pl. XL/2; XIX/2).

Semnalată încă din 1976, cu ocazia publicării rezultatelor săpăturilor întreprinse de V. Moga în așezarea daco-romană din acest punct (MOGA 1976), locuirea medievală timpurie de la Vințu de Jos-”Lunca Fermei” a fost, se pare, dată uitării, ea nefigurând nici în ultima repertoriere a punctelor arheologice din județul Alba (*RepArhALBA* 1995).

Materialele aparținând acestei epoci, recoltate în primăvara anului 2000, aproape în exclusivitate fragmente ceramice, se înscriu, prin modul de preparare al pastei, ardere și forme, în aspectul general al așa-numitei ceramici feudale-timpurii. Lucrate dintr-o pastă semifină ce are ca degresant mult nisip, pietricele mărunte și mică, fragmentele ceramice descoperite la Vințu de Jos-”Lunca Fermei” prezintă o ardere destul de slabă și neuniformă, rezultând o gamă de culori ce variază de la cenușiu (Pl. VI/6, 12) la cenușiu cu flecuri galben-cărămizii (Pl. VI/2-3, 7, 11) și cărămiziu-maroni (Pl. III/2; VI/1, 5, 8), unele având urme de ardere secundară. Datorită arderii incomplete, în cele mai multe cazuri miezul este cenușiu sau negru. Pereții vaselor sunt în general subțiri, fiind lucrați la roată înceată. Din punct de vedere al formelor, sunt prezente cele două tipuri principale specifice ceramicii acestei perioade: vasul-borcan și căldarea de lut. Vasele-borcan, în general de dimensiuni relativ reduse, fiind prezent însă și un fragment dintr-un vas mai mare, au profilul curbat, umerii proeminenți, gâtul scurt, bine arcuit și buza puternic evazată. Apar atât vase cu marginea profilată (Pl. VI/1-4) cât și vase cu marginea simplă, rotunjită, având pe mijlocul buzei o șanțuire (Pl. VI/7). Celalaltă formă ceramică prezentă, căldarea de lut, este reprezentată prin două fragmente cu buza dreaptă, lătită în interior și exterior (Pl. III/1-2). Elementele de decor întâlnite exclusiv pe vase-borcan constau în benzi de linii în val (Pl. VI/5, 7), uneori în asociere cu benzi de linii orizontale (Pl. VI/4, 6), alteleori formând prin suprapunere ochiuri (Pl. VI/11). Alături de acestea apar incizii orizontale rare (Pl. VI/9) sau dese, ce acoperă o mare parte din suprafața vasului (Pl. VI/8, 10). Pe lângă fragmentele de vase, cu ocazia periegezei din primăvara anului 2000 a fost descoperit și un

fragment dintr-o piesă de lut lucrată dintr-o pastă semifină, de culoare cărămizie, cu miezul cenușiu (Pl. VI/13) a cărei factură o plasează printre descoperirile aparținând epocii în discuție.

Materialele arheologice medievale-timpurii de la "Lunca Fermei", prin factură, forme și decor se încadrează în ceramica specifică secolelor XI-XIII din Transilvania sau în așa-numitul "tip Ciugud", termen destul de contestat în ultima vreme (SIMINA 1995a). Așezări aparținând acestei perioade sunt semnalate în apropiere la Blandiana (ANGHEL-CIUGUDEAN 1987), Vințu de Jos-"Cingăi" (NÄGLER 1970), Vințu de Jos-"Podei" (SIMINA 1995b), Sibîșeni-"Deasupra Satului" (SIMINA 1995b), Alba Iulia (ANGHEL 1968), Ciugud (BERCIU 1957), Lancrăm-"Glod". O încadrare cronologică mai strânsă a materialelor de la "Lunca Fermei" implică, datorită caracterului restrâns al cercetării, o mare doză de probabilitate. Căldările de lut apar de la mijlocul secolului al XI-lea până în secolul XIII, neoferind, deci, un element de datare. Buzele profilate sunt prezente, de asemenea, la Alba Iulia, fiind date în secolele X-XII (ANGHEL 1968 fig. IV/5; V/3, 4), la Ciugud, într-o așezare încadrată (greșit) în secolele IX-XI (BERCIU 1957, pl. II/1-5, 8, 11), la Blandiana lângă vetre date în secolele XI-XII (ANGHEL-CIUGUDEAN 1987, fig. 6/8), la Vințu de Jos, printre materiale de secol XII (NÄGLER 1970, pl. II/5). Interesantă pentru așezarea de la Lunca Fermei este lipsa până acum, a ornamentelor realizate cu un obiect ascuțit pe umărul vasului, decor specific "tipului Ciugud". Pentru o datare mai timpurie, secolul XI, eventual secolul XII, pare să pledeze fragmentul de vas de la Pl. VI/7, decorat pe umăr cu benzi de linii în val, a cărui profil corespunde cu cele atribuite de K. Horedt, în singura lucrare de până acum ce încearcă o tipologizare a ceramicii medievale-timpurii din Transilvania secolului XI (HORED T 1951). De altfel, același cercetător încadrează întregul "tip Ciugud" în acea fază Morești B, datată de el doar în secolele XI-XII (HORED T 1986, 146). Interesant pentru această epocă este fragmentul de la Pl. VI/13, provenit dintr-o piesă de formă rotundă, ce prezintă pe margine o bordură, căreia negăsindu-i deocamdată analogii îi putem stabili cu greu funcționalitatea.

Demnă de semnalat este descoperirea de către N. M. Simina în acest punct a unui fragment provenit dintr-un vas cu toartă (pl. X/16), probabil un ulcior amforoidal, decorat cu linii lustruite în rețea și atribuit de către descoperitor orizontului de tip Dridu, prezent în zonă în necropola Blandiana A (HORED T 1951; ALDEA-CIUGUDEAN 1981; ANGHEL-CIUGUDEAN 1987) și în faza I a cimitirului II de la Alba Iulia-"Stația de Salvare", datate între mijlocul secolului IX și începutul secolului X (CIUGUDEAN 1996b, 8). Această apariție face posibil ca și o parte din materialele atribuite de noi mai sus secolelor XI-XII să fie de fapt mai timpurii. Ne referim la fragmentele de la pl. VI/5, 6, 7, 11, 12 și pl. X/14, 15, ale căror forme și cromatică apar și la nivel de secole IX-X. Fiind însă o apariție singulară, nu putem trage, deocamdată, concluzii certe. Urmează ca eventuale descoperiri viitoare să confirme prezența unei locuiri aparținând acestui orizont cronologic, fapt, într-adevăr de o importanță deosebită, dat fiind numărul mic al acestui tip de descoperiri în Transilvania.

3. Tărtăria-"Pietroșița".

Pe teritoriul localității Tărtăria, în punctul numit "Pietroșița", pe terasa situată imediat la E de așezarea neolitică de la "Gura Luncii", în dreapta căii ferate Vințu de Jos-Deva, au fost descoperite în arătură materiale arheologice aparținând perioadei neo-eneolitice, epocii bronzului, primei și celei de-a doua vârste a fierului și evului mediu timpuriu.

Materialele arheologice neo-eneolitice prezente într-un număr destul de redus, cele mai multe atipice, pot fi împărțite, în funcție de modul de preparare al pastei, în trei categorii (PAUL 1992, 46): a) *Ceramica grosieră*, lucrată dintr-un lut degresat cu nisip cu bobul mare și pietricele, uneori și cioburi pisate, destul de bine arsă, de culoare cărămizie, fundurile de vase, mai groase având miezul cenușiu. b) *Ceramica semifină* (sau intermediară) confecționată dintr-o pastă omogenă având ca degresant nisip cu bobul mărunț sau cioburi pisate (pl. VII/7; VIII/2), de culoare predominantă cărămizie sau cărămiziu-gălbui (pl. VII/5,7; VIII/2). În câteva cazuri fragmentele ceramice prezintă în spărtură miezul cenușiu sau negru. În cadrul acestei categorii apar funduri de vase de dimensiuni medii (pl. VII/3,5,7) fragmente din partea superioară a unor vase decorate cu brăuri simple (pl. VIII/2) sau alveolate dispuse pe buză (pl. VII/8) torți perforate vertical aplicate probabil pe corpul unor amfore (pl. VIII/5). c) *Ceramica fină*, lucrată dintr-o pastă omogenă, foarte bine frământată, având ca degresant nisip fin și foarte fin, este bine arsă, de culori variate, de la cenușiu (pl. VIII/1), la cărămiziu (pl. VII/1,9,10) și cărămiziu cu flecuri cenușii sau negre (pl. VII/4; VIII/4), având uneori interiorul cenușiu sau negru (pl. VII/4; VIII/4). În cadrul acestei categorii se pot distinge funduri de vase de

dimensiuni mari (pl. VII/9), sau mai reduse (pl. VII/1), suporturi (pl. VII/10), buze de amfore de dimensiuni mici (pl. VIII/1), sau fragmente lustruite decorate cu proeminențe conice (pl. VIII/4).

Pe lângă ceramică a fost descoperită și o greutate de lut de formă aproximativ dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, lucrată dintr-o pastă semifină, degresată cu nisip, pietricele și pleavă, de culoare cărămizie și cu miezul cenușiu (pl. VIII/3).

O importanță majoră o are, însă, un fragment descoperit în același punct (ce nu apare în planșele noastre), tipic orizontului cultural Lumea Nouă (VLASSA 1963, pl. 1/1,3-5). Fragmentul este deosebit de fin, bine lustruit, cu peretele subțire, pasta fără impurități fiind foarte bine frământată. Decorul este executat în tehnica picturii, cu culoare roșie pe fond alb. Apariția acestui fragment pune serioase probleme în ceea ce privește încadrarea culturală a celorlalte piese ceramice, prezentate anterior. Prezența marginii de suport, formă tipică pentru cultura Petrești, ne indică faptul că cel puțin o parte a materialelor ar putea aparține acestei manifestări culturale.

O altă problemă pe care trebuie să o lămurim, este cea a prezenței acestor materiale de interes arheologic în punctul respectiv, unde nu au mai fost precizate astfel de descoperiri, ținând cont de faptul că stațiunea arheologică neo-eneolitică de la Tărtăria-"Gura Luncii" este foarte aproape de punctul semnalat de noi, la aproximativ 100-150 m. Practic, ambele locuri sunt așezate pe prima terasă a Mureșului, fiind despărțite doar de o simplă viroagă, prezența materialului ceramic în acest loc se poate pune pe seama unei roiri din așezarea principală, posibil, datorită unei suprapopulări, știut fiind faptul că terasa de la "Gura Luncii" nu are o suprafață prea mare.

La capătul de E al terasei, în arătură, pe o suprafață destul de restrânsă, au apărut un număr mic de fragmente ceramice, majoritatea atipice, lucrate dintr-o pastă grosieră, cu mult nisip și pietriș în compoziție, arse slab, de culoare maronie sau cenușie, unele decorate cu brâuri crestate oblic (pl. VIII/7). Alături de acestea a fost descoperit un fragment pastă grosieră, cenușie, prost arsă cu secțiunea ovală în partea inferioară și rotundă în cea mediană, tip de toartă frecvent întâlnit în cadrul culturii Noua.

În partea de V a terasei, în așezarea eneolitică, a fost descoperit un fragment de strachină hallstattiană (pl. VIII/8) cu corpul tronconic și buza rotunjită, ușor invazată, de culoare cenușiu-gălbuie, lucrat dintr-o pastă semifină, având ca degresant nisip, pietricele și cioburi pisate. Acest tip de vas apare frecvent în nivelurile II-III de la Teleac (VASILIEV et al. 1991, pl. 35/10) datate în Ha B3-Ha C sau la Bozna (jud. Sălaj) la același orizont cronologic (VASILIEV 1995, fig. 14/6). Tot în așezarea eneolitică, pe o rază de doar câțiva metri pătrați și făcând parte, probabil, din inventarul unei locuințe distruse de lucrările agricole, s-au descoperit câteva fragmente ceramice care după aspect aparțin epocii dacice (pl. VIII/9,10,11,12), lucrate manual, decorate cu brâuri alveolate orizontale și prezentând acea ardere incompletă cu miezul negru, specifică ceramicii uzuale geto-dace.

Materialele medievale timpurii apar doar sporadic în partea de est a terasei amestecate cu materiale eneolitice. Sunt prezente fragmente de căldări de lut (pl. IX/3, 4, 5, 7) lucrate dintr-o pastă cu mult nisip și mică în compoziție, arse destul de slab, de culori de la cărămiziu-gălbui (pl. IX/3, 5, 7) la maroniu (pl. IX/4) cu miezul cenușiu sau negru, nedecorate, un fragment (pl. IX/7), prezentând o urechiușă de prindere specifică acestei forme. Alături de acestea apar fragmente din vase borcan (pl. IX/1, 2, 6, 8, 9, 10) lucrate la roată înceată, dintr-o pastă nisipoasă, însă destul de bine arsă, datorită, probabil și grosimii reduse a pereților, de culori variind de la cenușiu cu flecuri cărămizii-gălbui (pl. IX/9, 11) la cenușiu (pl. IX/6, 8) și cărămiziu (pl. IX/1, 2, 10), cu gâtul puternic arcuit, și buza evazată, cu marginea dreaptă (pl. IX/8, 9), umerii proeminenți (pl. IX/1) fiind decorate cu benzi de linii (pl. IX/5, 6, 10, 11) sau impresiuni cu un obiect ascuțit în zona umerilor.

Prin factură, formă și ornamente, materialele arheologice medievale timpurii de la Tărtăria-"Pietroșița" se încadrează în ceramica specifică sec. XI-XII discutată deja de noi mai sus.

4. Tărtăria-"Între drumuri"

Tot pe teritoriul localității Tărtăria, în punctul "Între drumuri", situat la aproximativ 500 m în interiorul terasei a doua din spatele așezării de la "Gura Luncii", s-au descoperit câteva fragmente atipice a căror factură se încadrează în ceramica medievală târzie. Alături de acestea au apărut și piciorușe de tigăi de lut (IX/13,14,15), lucrate dintr-o pastă fină, bine arsă, de culoare cărămizie, având la bază o ușoară alveolare. Astfel de piese specifice ceramicii medievale târzii sunt atestate prin săpăturile de la Baia, unde se datează în sec. XV-XVI (NEAMȚU et al. 1980, fig. 85/10; 86/10-11).

Datorită caracterului restrâns al cercetărilor, o serie de probleme ridicate de respectivele obiective nu vor putea fi lămurite decât prin săpături sistematice. Considerăm totuși utilă introducerea

acestor puncte în circuitul științific, contribuind la îmbogățirea repertoriului arheologic al acestei zone.

OVIDIU GHENESCU, DANIEL V. SANA, VIOREL ȘTEFU
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- ALDEA-CIUGUDEAN 1981 = I. Al. Aldea, H. Ciugudean, *Noi descoperiri feudal-timpurii la Blandiana (jud. Alba)*, în *Apulum*, 19, 1981, p. 145-149.
- ANDRIȚOIU 1979 = I. Andrițoiu, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Hunedoara*, în *Sargeția*, 14, 1979, p. 15-34.
- ANDRIȚOIU 1986-1987 = I. Andrițoiu, *Contribuții la cunoașterea culturii Wietenberg în sud-vestul Transilvaniei (I)*, în *Sargeția*, XX, 1986-1987, p. 45-63.
- ANDRIȚOIU 1986 = I. Andrițoiu, *Contribuții la cunoașterea culturii Noua în sud-vestul Transilvaniei*, în *Thraco-Dacica*, VII, 1-2, 1986, p. 32-45.
- ANDRIȚOIU 1989 = I. Andrițoiu, *Contribuții la cunoașterea bronzului timpuriu în sud-vestul Transilvaniei. Grupul cultural Șoimuș*, în *Thraco-Dacica*, X, 1-2, 1989, p. 39-56.
- ANDRIȚOIU 1992 = I. Andrițoiu, *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, Bibliotheca Thracologica, II, București, 1992.
- ANGHEL 1968 = Gh. Anghel, *Noi descoperiri arheologice în legătură cu așezarea feudală timpurie de la Alba Iulia*, în *Apulum*, 7/1, 1968, p. 469-482.
- ANGHEL-CIUGUDEAN 1987 = Gh. Anghel, H. Ciugudean, *Cimitirul feudal timpuriu de la Blandiana (jud. Alba)*, în *Apulum*, 24, 1987, p. 179-196.
- BERCIU 1957 = I. Berciu, *Descoperiri din epoca feudală timpurie în raionul Alba Iulia*, în *MCA*, 4, 1957, p. 335-359.
- BOROFFKA 1994 = N. Boroffka, *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*, Teil 1-2, Bonn, 1994.
- CIUGUDEAN 1997 = H. Ciugudean, *Cercetări privind epoca bronzului și prima vârstă a fierului în Transilvania*, Alba Iulia, 1997.
- CIUGUDEAN-FLOREA 1995 = H. Ciugudean, I. Florea, *Contribuții la repertoriul arheologic al localității Pianu de Jos*, în *Apulum*, 32, 1995, p. 59-66.
- CIUGUDEAN 1996a = H. Ciugudean, *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, Bibliotheca Thracologica, XIII, 1996.
- CIUGUDEAN 1996b = H. Ciugudean, *Catalogul expoziției "Anul 1000 la Alba Iulia"*, Alba Iulia, 1996.
- FLORESCU 1991 = A. C. Florescu, *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România. Așezări și necropole*, Călărași, 1991.
- HOREDȚ 1951 = K. Horedt, *Ceramica slavă din Transilvania*, în *SCIV*, 2, II, 1951, p. 189-218.
- HOREDȚ 1986 = K. Horedt, *Siebenhürger in Frühemittelalter*, Bonn, 1986.
- GUMĂ 1993 = M. Gumă, *Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României*, Bibliotheca Thracologica IV, București, 1993.
- MOGA 1976 = V. Moga, *Sondajul arheologic de la Blandiana (jud. Alba)*, în *Marisia*, VI, 1976, p. 95-100.
- NÄGLER 1970 = Th. Nägler, *Vințu de Jos în feudalismul timpuriu*, în *Apulum*, 8, 1970, p. 29-40.
- NEAMȚU et al. 1980 = E. Neamțu, V. Neamțu, S. Cheptea, *Orașul medieval Baia în secolele XIV-XVIII*, Iași, 1980.
- PAUL 1992 = I. Paul, *Cultura Petrești*, București, 1992.
- POPA-BERCIU 1965 = Al. Popa, I. Berciu, *Un depozit de obiecte hallstattiene de la Vințu de Jos*, în *Apulum*, 5, 1965, p. 51-70.
- RepArhALBA* = *Repertoriul arheologic al județului Alba*, Alba Iulia, 1995.

ROTEA 1994 = M. Rotea, *Penetrația culturii Otomani în Transilvania. Intre realitate și himeră*, în *Apulum*, XXXI, 1994, p. 39-59.

SIMINA 1995a = N. M. Simina, *Despre "Cultura Ciugud"*, în *BCSS*, 1, 1995, 109-120.

SIMINA 1995b = N. M. Simina, *Feudalismul timpuriu pe teritoriul comunei Vințu de Jos*, în *ActaMN*, 32/1, 1995, 473-488.

SIMINA 1996 = N. M. Simina, *Repertoriul arheologic al comunei Vințu de Jos*. Lucrare de licență, Alba Iulia, 1996, mss.

VASILIEV 1995 = V. Vasiliev, *Fortifications de refuge et établissements fortifiés du premier âge du fer en Transilvanie*, *Bibliotheca Thracologica XII*, București, 1995.

VASILIEV et al. 1991 = V. Vasiliev, I. Al. Aldea, H. Ciugudean, *Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României. Contribuții arheologice: așezarea fortificată de la Teleac*, Cluj-Napoca, 1991.

VLASSA 1963 = N. Vlassa, *Chronology of the neolithic in Transylvania, in the light of the Tărtăria settlement's stratigraphy*, în *Dacia*, NS, VII, 1963, p. 485-494.

RECHERCHES ARCHEOLOGIQUE DE SURFACE DANS LE SECTEUR VINȚU DE JOS - TĂRTĂRIA

RÉSUMÉ

Les recherches de surface effectuées par un groupe d'étudiants de l'Université "1 Decembrie 1918", dirigés par C. I. Popa, a eu comme résultat la découverte des sites archéologiques suivants: Vințu de Jos-"Lunca Fermei" avec des matériaux datant de l'âge du bronze (bronze ancien, Wietenberg IV, Noua), du premier âge du fer et de la période médiévale ancienne; Pianu de Sus-"Chișchieș" où les chercheurs ont découvert des fragments de poterie datant de l'âge du bronze, dont quelques-uns appartiennent au groupe Șoimuș, Hallstatt (la culture Gáva) et à la période romaine; Tărtăria-"Pietroșița" avec du matériel néo-énéolithique, datant de l'âge du bronze, du premier âge du fer, de la période La Tène et de la période du Moyen Âge ancien et tardif; Tărtăria-"Între drumuri", où les chercheurs ont découvert de la poterie datant du Moyen Âge (XV-ème-XVI-ème siècles).

EXPLICATION DES FIGURES

Pl. I. La carte avec l'emplacement des découvertes

Pl. II. Pianu de Jos-"Chișchieș". Poterie datant de l'âge du bronze ancienne (1-17)

Pl. III. Pianu de Jos-"Chișchieș". Poterie datant de l'âge du bronze (1, 6-10, 18), de Hallstatt (11) et de l'époque romaine (12-15), des matériaux litiques (21, 22) et petite roue en terre cuite datant de l'âge du bronze ancien (3)

Pl. IV. Vințu de Jos-"Lunca Fermei". Poterie datant de l'âge du bronze (1-9), de l'époque Hallstatt (11-14), omoplate entaillée en os (10)

Pl. V. Vințu de Jos-"Lunca Fermei". Poterie datant de l'époque Hallstatt (1-8), de l'époque médiévale ancienne (9-10)

Pl. VI. Vințu de Jos-"Lunca Fermei". Poterie datant de l'époque médiévale ancienne (1-14)

Pl. VII. Tărtăria-"Pietroșița". Poterie néo-énéolithique (1-10)

Pl. VIII. Tărtăria-"Pietroșița". Poterie néo-énéolithique (1-5), datant de l'époque Hallstatt (8), de l'époque des Daces (7, 9-12)

Pl. IX. Tărtăria-"Pietroșița". Poterie datant de l'époque médiévale ancienne (1-12), Tărtăria-"Între Drumuri". Poterie datant de l'époque médiévale tardive (13-15)

Pl. X. Vințu de Jos-"Lunca Fermei". Poterie datant de l'âge du bronze (1-7), de l'époque Hallstatt (8-13), de l'époque médiévale ancienne (14-16), apud N. M. Simina 1996.